

## Nemzeti erőforrásunk az információ

*Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim, Hazámiai, és távolról jött kedves Vendégek!*

A lejáratos és sokszor hangoztatott jelszavaknak azért van mélyebb értelmük is. Bizonyára valami szükségletből születtek, valamit el akarnak mondani újra és újra. Az elmúlt évek legtöbbet hangoztatott ilyen jelszava "Európa". Európa, amelyhez csatlakozni kívánunk. Nyilvánvaló, hogy bizonyos képzavar van ebben: Európa mindig itt volt, mi mindig Európában voltunk.

Mivel most az ország könyvtárosai gyűltek össze, azt vizsgálhatjuk meg, hova jutott, merre jutott el könyvtárügyben Európa, mert ezt kell nekünk megvalósítanunk, átvennünk, ehhez kell csatlakoznunk. Amikor visszatekintünk a történeti távlatokba, ez nemcsak azért jó, mert éreznünk kell gyökereinket (nem kell szégyenkezniük miattuk), de azért is, mert minden történeti visszatekintés mélyén ott van, vajon mi az, ami ebből valamilyen formában hasznosítható, mi az, amit valamilyen formában példaképül vehetünk, és az új időkhöz igazítva meg kell valósítanunk. Az a bizonyos Európa, amit hangoztatunk, nem földrajzi fogalom, hanem eszmerendszer, amit jó lenne egyszer igazán tudományosan is, nem csak improvizálva, meghatározni. Kétségtelen, hogy ehhez az Európához hozzátartozik az írásbeliségnek az a módja, amely alkalmas minden nyelv leírására, és az egyetemig bezárólag az az iskolarendszer is, amely erre az írásra alapozódik, hiszen az iskola legfontosabb feladata volt az írás, olvasás elsajátíttatása, és az írás itt az írást jelentette, az első könyvet, amelyből egykor olvasni tanultak. Amikor ma egy régi főlíánson, egy régi jegyzőkönyvön, okiraton keresztvonást találunk, az azt jelenti, hogy a falusi bíró a nevét nem tudta aláírni, de nem biztos, hogy nem tudott olvasni. Hisz olvasni tanuló falusi diákokról már a kora középkortól tudunk.

Az iskola, ahogyan nőtt, s egyetemmé vált, a könyvtárra alapozódott, a könyvtárra, amely túléli a romlandó emberi agy 50–60 évét. Amíg nem volt írás, addig minden embernek újra kellett építenie emlékezetében a tudás házát az alapoktól a tetőzetig. Már amekkorára futotta egy-egy ember emlékezetéből. Amikor az írás megszületik, akkor a megépített házra már emeleteket lehet húzni, nem kell újra mindent az alapoktól elkezdni.

Ezen alapszik az európai fejlődéstudat, ez teszi azt a hitet az európai emberben, hogy a tudás végtelenül halmozható és összegyűjthető, és van haladás, nem csupán hiábavaló körforgás.

A magyar könyvtárügy kezdete nyilván homályba vész, de ahol iskola volt, ott könyvtárnak is kellett lennie, nemcsak a királyi udvarban, nemcsak az egyetemek előképeiben Veszprémben, vagy a panonhalmi kolostorban, hanem valószínűleg kisebb helyeken is. *Ferdinandus Marsigli*, akinek a neve úgy is összekötődött a magyar könyvtárügy történelmével,

hogy ő menti meg az égő Budavári Palotából a török időkét átvészelt corvinákat, talál rá az első magyar falusi könyvtárra, amikor az erdélyi hadjárat során – a kutatók feltételezik így – egy falusi templom előcsarnokából (a Dél-Dunántúlon úgy mondanák, hogy harangalja vagy cintérium) magával visz egy botot, melyen rovásírással az év ünnepei vannak felsorolva. Ezt nevezzük ma bolognai rováspálcának.

Ennek az első könyvtárnak gyakorlati feladata volt akkor is. A parasztember bement, a "közkönyvtárban", ott a templom előcsarnokában elővette a naptárt, kitapogatta, megnézte, hány nap van még Ferenc-napig, hogy megkezdje az őszi vetést, vagy a szőlő kacsolását, vagy mikor indulhat fenni a kaszát, hogy elkezdje az aratást, hiszen a kalendárium mint könyv ott volt botra véve az előcsarnokban, mindenki számára, s az használta, aki akarta.

Nyilvánvaló, hogy azóta a könyvtárak sokféleképpen fejlődtek, alakultak ebben az országban is, és ma a könyvtárak számára új feladatokat ró ki az informatika fejlődése. Az "információ világhatalom", és az "információ nemzeti erőforrás", hirdetjük, miközben a legfontosabb bázis továbbra is a könyvtár marad.

Azt is tudjuk, hogy az elmúlt években hogyan próbálták a könyvtáraknak "egyéb" feladatokat adni, s hogyan vállalta mégis a könyvtár magára azt, amit sehol máshol nem lehetett vállalni: a közösségek teremtését, ajtó- és ablaknyitást egy elzárt világra, melynek ideológiájától félve kellett volna őrizni az ifjúságot és az olvasóközönséget. A feltűnően előtérbe helyezett *Lenin* és *Sztálin* összes művei mögött mindenestre ott voltak a megtűrt klasszikus magyar írók, de talán *Németh László*, *Szabó Dezső* és *Karácsony Sándor* művei is, és legalább a bennfentes könyvtárlátogatók nemcsak a messze világra tekinthettek ki, hanem a magyar történelem és a magyar gondolkodás tilosnak deklarált tájaira is.

Mi van most? Mit kell most tennünk? Hiszen a könyvtárainkat is igazítani kell az új követelményekhez, és az itt kétoldalt, az előadóterem mellett látható kiállításon foglalkozhatunk arról, hogyan kellene működnie a jól felszerelt könyvtáraknak, milyen óriási és nemzetközi segítség van már készen arra, hogy egy világot átfogó könyvtári rendszerrel – szerkezettel – tulajdonképpen valóban a világ minden részére rálássunk.

Mi ebben az állam feladata? Segíteni megszervezni ezt a szerkezetet, amelyben kapcsolat van iskolai könyvtár, falusi könyvtár, szakkönyvtár, regionális könyvtár, egyetemi könyvtár között. Mert hiszen mérhetetlenül nagy az információbőség, a világszerte kiadott könyvek száma, és ha visszatekintünk az elmúlt két évre, nálunk is többféle könyv jelent meg, mint az elmúlt tíz évben.

Ma már világcégek foglalkoznak azzal, hogy a megjelent műveket a könyvtárak rendelkezésére bocsássák. Nincs messze az az állapot sem, amikor az információk vérkeringésébe a kis könyvtárak a

nagyobb könyvtárak szervezetén keresztül kapcsolódni be, és tényleg szervezeten indul meg az az információáramlás, ami nélkül elképzelhetetlen technikai, szellemi és politikai haladásunk.

Ezek a nagy feladatok állnak a magyar könyvtárügy előtt, amelyeket egy átmeneti korszak szűkös anyagi viszonyai között kell megoldanunk. Az MKE elnöke már utalt rá, hogy eközben minden rendelkezésre álló forrást megpróbál mozgósítani a minisztérium, nemcsak a magyar költségvetésből, hanem más "tájokról" is. Legutóbb megkezdett tárgyalásaink még nem értek véget a Világbankkal: ez az intézmény tulajdonképpen olyan összegben ajánlott fel pénzt kifejezetten az egyetemi könyvtárhálózat modernizálására, bővítésére, amennyit csak okos célokra mi meg tudunk pályázni, le tudunk hívni. Ez is egy új tudomány, a pályázás tudománya, aminek a központja megint csak a könyvtár lehet, hogy "közhírré" tétessék: a világon mindent állnak rendelkezésünkre ösztöndíjak, felajánlott segélyek, kölcsönök, és ezek miképpen pályázhatók meg, mert a dolog ezen múlik. Rengeteg forrást használtunk ki, de még többet hagyunk kihasználatlanul, mert nem tudunk róla, mert nem tudtuk megpályázni, mivel nem ismerjük a pályázás "csinját-binját". És egy minisztériumnak is lépésről lépésre kell ezt "megtanulnia", mint ahogy a könyvtárosoknak is lassan-lassan hozzá kell szokniuk, hogyan kell bánni a mikroformákkal, a különböző komputerbe illeszthető lemezekkel, a könyvterjesztő cégekkel, a sokszorosító vállalatokkal és gépekkel, és milyen felszereléssel lehet kinek-kinek modernizálnia saját könyvtárát. A könyvtáros mindeközben állandó tanulásra kényszerül, de mértéktartásra is. Be kell látnia azt, hogy minden nem tud saját magának összekaparni, s óhatatlanul együtt kell működnie a már említett szervezetben, amely ha jól működik, akkor mindegy, hogy hol van egy adott könyv, a falusi könyvtárban-e, vagy az egyetemi könyvtárban, az Országos Széchényi Könyvtárban, vagy akár a Kongresszusi Könyvtárban Washingtonban, mert az információ lehívható lesz napok, esetleg percek alatt is. Erre bizony fel kell készülnünk. Ehhez úgy kell minden könyvtárosnak hozzáállnia, hogy saját könyvtárának az érdekeit összhangba hozza a területi könyvtári hálózattal, hogy párhuzamosan ne pazaroljuk a pénzt, és mégis kialakuljon az a rendszer, amelyben a legkisebb könyvtár is a legnagyobb könyvtár lehetőségeivel rendelkezik.

### *Tisztelt Vándorgyűlés!*

Mindez nem jelenti azt, hogy a hagyományos könyvtáraknak leáldozott a napja. Nem, a könyvtár mint hely felértékelődik, ám ehhez a könyvnek is fel kell értékelődnie. Hadd szóljak erről csak néhány szót. Ha a mi anyagi helyzetünket Bajorországgal hasonlítjuk össze, nyilván észrevesszük, hogy az mennyivel gazdagabb, már kialakult társadalmi-

gazdasági rendszerrel jellemezhető ország. A tankönyveket ott versenyeztetik, és az iskola vásárolja meg őket. A versenyeztetés közben nemcsak azt vizsgálják meg, hogy ez a tankönyv megfelel-e a követelményeknek, tehát a bajor nemzeti alaptantervnek, hanem azt is megnézik, hogy elég erős, elég szép, és bizvást kézbe adható-e. Úgy tanítják meg a diákokat a könyv megbecsülésére, hogy a tankönyvet csak kölcsönbe kapja meg, s azt az év végén visszaadja az iskolának.

Állítsuk az iméntiekkel szembe a rossz papírra nyomott, munkafüzetként kiadott tankönyveket, amelyek salátaként viselkednek már májusban, júniusban, és lapjaikat a vizsgákra már úgy kell összekotorni különböző helyekről. A könyvet meg kell becsülnünk, és a könyvtáraknak, az iskolai könyvtáraknak ebben is példát kell mutatniuk.

A könyvtár egykor azzal a bizonyos bolognai rováspálcával a templom előterében állt. Ennek az elhelyezésnek jelentősége van. Ha északon járunk, és betekintünk egy norvég, dán vagy finn könyvtárba, látjuk, hogy azok a társadalmi és a szellemi életnek olyan műhelyei, mint amilyeneket mi próbálunk kialakítani. Igaz, hogy egy átlagos magyar értelmiséginek háromszor, négyszer akkora könyvtára van otthon, mint egy spanyolnak vagy egy franciának, vagy akár a legtöbbet olvasó, legműveltebbnek számító skandináv országbélinek, de ez nem jelenti azt, hogy éppen olyan információgazdagság birtokában volna, mint az ottaniak, mert az egyre dráguló, egyre nehezebben és kisebb példányszámban megjelenő óriási könyvválasztékot már nem tudja mindenki megvásárolni. Más kérdés: azokban az országokban nem is akarnak erre törekedni, mert minden új könyv megvan a könyvtárban. Egy olyan könyvtárban, amely inkább hasonlít egy szalonhoz, ahol nemcsak elolvassák a könyvet, hanem meg is beszélnek, a könyv eleven társadalomformáló erővé válik.

Természetesen mi is megpróbáltunk egyes könyveket megvitatni, nemegyszer igen jó és szép eredménnyel. Az író-olvasó találkozókat a magyar szellemi élet megfrissítésére éppen a könyvtárak szervezték meg. Így készítették elő azt a soha be nem fejezhető lelki forradalmat, amely rendszerváltozásba fordult át, és a megújulás lehetőségét biztosította a jövőre nézve.

Azzal a kéréssel fordulunk most a könyvtárosokhoz, a közművelődés dolgozóinak talán legrégibb céhszerű tömörüléséhez, akik korántsem csak érdekeket, hanem értékeket is felvállaltak, és most immár 24. alkalommal ülnék össze, hogy ne csak arról beszéljenek, hogy mi jár nekik a társadalomban, és milyen fizetés lenne méltó az ő munkájukhoz, hanem arról is, hogy milyen értékek vannak birtokukban, és ezeket az értékeket hogyan lehet közvetíteni és továbbadni a társadalomnak, hogyan kell megvalósítani minden időben a könyvtár feladatát, az emberiség tudásának, reményeinek szétszórását és beleültetését a jövőt építő emberbe.